

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

0 0 0 0 0 0 0 ◀ 0

УДК 338

О. В. Крухмаль,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій "УАБС" Сумського державного університету,
м. Суми*

Д. О. Самілик,

*магістрант, Навчально-науковий інститут бізнес-технологій "УАБС" Сумського державного
університету, м. Суми*

ВПЛИВ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЯКІСТЬ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКУ

O. V. Krukhal,

*Ph. D. in Economics, associate Professor,
Department of Finance, banking and insurance, Institute of business technologies "UABS", Sumy state
University, Sumy*

D. A. Samilyk,

MA student, Institute of business technologies " UABS ", Sumy state University, Sumy

THE IMPACT OF CREDIT POLICY ON THE QUALITY OF THE LOAN PORTFOLIO OF THE BANK

У статті розглянуто сутність поняття «проблемний кредит», фактори появи проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку. Розглянуто відмінності понять «проблемний кредит», «безнадійна заборгованість», «недіючий актив», «недіючий кредит». На основі регресійного аналізу досліджений вплив обраної кредитної політики банку у розрізі фокусування на сегментах кредитного ринку на якість його кредитного портфелю банку.

Банківській діяльності залежно від виду здійснюваних операцій завжди притаманні різноманітні фінансові ризики: кредитні, інвестиційні, валютні, депозитні тощо. Оскільки кредитування формує переважну більшість всіх операцій банку, то найбільшим ризиком, який може суттєво впливати на фінансовий стан банку, вважається саме кредитний ризик. Поява проблемної заборгованості може нести негативні наслідки для стабільності банку. Правильний вибір сегменту кредитного ринку може суттєво мінімізувати ризики.

In the article the essence of the concept of "problem loans", the factors of occurrence of bad debts in credit portfolio of the Bank. Examine the differences of the concepts of "problem loans", "bad debt", "inactive active", "inactive credit". Based on the regression analysis investigated the influence of the selected Bank's credit policy in the context of focusing on segments of the credit market on the quality of its loan portfolio. The aim of the study is to determine the impact of the credit policy of the Bank on the volume of bad debts.

Banking depending on the kind of the operations inherent to a variety of financial risks: credit, investment, foreign exchange, Deposit and the like. Since lending generates the vast majority of all of the Bank's operations, the biggest risks that can significantly affect the financial condition of the Bank is credit risk. The emergence of the troubled debt can carry negative consequences for the stability of the Bank. The correct choice of the segment of the credit market can significantly minimize the risks.

Ключові слова: проблемний кредит, проблемна заборгованість, кредитна політика, банк, безнадійна заборгованість, недіючий актив, недіючий кредит.

Keywords: bad loans, bad debts, credit policy, bank, non-performing loans.

Постановка проблеми. Банківська діяльність пов'язана з багатьма ризиками, серед яких кредитні, інвестиційні, валютні, депозитні тощо. Кредитування є одним із основним видів банківських операцій, тому кредитний ризик має суттєвий вплив на діяльність банку. Даний вид ризику реалізується в вигляді появи проблемних кредитів в портфелі банку. Поява проблемної заборгованості може нести негативні наслідки для стабільності банку. Правильний вибір сегменту кредитного ринку може суттєво мінімізувати ризики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти наявності проблемних кредитів у портфелі банку досліджують такі вітчизняні науковці як Вовк В.Я. [4], Колодзів О.П. [9], Крухмаль О.В. [10], Примостка Л.О. [14], Сисоєва Л.Ю. [16]. Серед праць зарубіжних вчених дану проблематику досліджували Кузнецов С.В. [12] та Шустова Є.П. [17].

Метою дослідження є визначення впливу кредитної політики банку на обсяги проблемної заборгованості.

Результати дослідження. Сутність поняття «проблемний кредит» визначається в багатьох наукових та нормативно-правових джерелах. Розглянемо деякі з них (табл.1).

Таблиця 1.
Сутність поняття «проблемний кредит» за різними науковими джерелами

Джерело	Сутність поняття
Примостка Л.О [15]	як кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникли обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту
Вовк В. Я. [4]	кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ліквідність і ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які роблять сумнівним виконання позичальником своїх зобов'язань
Власенко М.О. [3]	кредити, платежі за якими не здійснюються у початкові встановлені терміни
Дмитренко М.Г. [5]	кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникають обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту
Міжнародний валютний фонд [12]	кредит, за яким коли виплата відсотків і основної суми боргу прострочені на 90 днів або більше, та є й інші вагомі причини сумніватися, що виплати будуть здійснюватися в повному обсязі
Базельський комітет з банківського нагляду [1]	кредитний продукт, за яким є істотні зобов'язання перед банком, значне погіршення фінансового стану боржника, а також погіршення його якості або втрата забезпечення за ним

Законодавчі акти України не визначають поняття «проблемний кредит». Згідно з рекомендаціями МВФ, виділяють поняття «недіючий кредит» – кредит, за яким сплата основної суми та процентів за ними прострочені: 1) на три місяці (90 днів) або більше; 2) менше ніж на 90 днів, проте відповідно до національних норм нагляду вважається, що

обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним» [12].

До 03.01.2017 року банки України визначають якість кредиту на основі класу позичальника та стану обслуговування боргу згідно Постанови НБУ № 23 «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями». На основі класифікації МВФ до недіючими кредитами є кредити 4 та 5 категорій якості [16].

З 03.01.2017р. банки визначають кредитний ризик операцій на основі вимог Постанови НБУ № 351 «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Кредитний ризик за даним нормативним документом визначається на основі показників ймовірності дефолту боржника, рівня втрат у разі дефолту, боргу за активом. Дана Постанова НБУ визначає поняття «непрацюючий актив» – актив, клас боржників/контрагентів за якими визначено як 10-й для юридичних осіб, 2-й для контрагентів за дебіторською заборгованістю, 5-й для всіх інших боржників [17].

Поняття «проблемний кредит» не є тотожним з поняттями «безнадійна заборгованість», «недіючий кредит» та «недіючий актив». На нашу думку, проблемним кредитом доцільно вважати кредит, за яким порушено графік погашення платежів або є сумніви, щодо вчасних розрахунків по своїм зобов'язанням з боку позичальника. Вчасна та ефективна робота банку з проблемним кредитом мінімізує ризик переходу такої заборгованості в безнадійну.

Податковим кодексом України визначається поняття «безнадійна заборгованість» – заборгованість, що відповідає ряду ознак (зображено на рисунку).

Ознаки безнадійної заборгованості

заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких мінув строк позовної давності	сума залишкового призового фонду лотереї станом на 31 грудня кожного року	прострочена заборгованість осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, оголошені померлими
заборгованість фізичних осіб, прощена кредитором, за винятком заборгованості осіб, пов'язаних з таким кредитором, та осіб, які перебувають (перебували) з таким кредитором у трудових відносинах	заборгованість, яка не перевищує 50 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року (у разі відсутності законодавчо затвердженої процедури банкрутства фіз. осіб)	прострочена заборгованість фіз. або юр. особи, не погашена внаслідок недостатності майна зазначеної особи, за умови, що дії щодо примусового стягнення майна боржника не призвели до повного погашення заборгованості
актив у вигляді корпоративних прав або не боргових цінних паперів, емітента яких визнано банкрутом або припинено як юридичну особу у зв'язку з його ліквідацією	прострочена заборгованість фіз. або юр. особи, не погашена внаслідок недостатності майна зазначеної особи, за умови, що дії щодо примусового стягнення майна боржника не призвели до повного погашення заборгованості	заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством
прострочена понад 180 днів заборгованість особи, розмір сукупних вимог кредитора за якою не перевищує мінімально встановленого законодавством розміру безспірних вимог кредитора для порушення провадження у справі про банкрутство, а для фізичних осіб - заборгованість, яка не перевищує 50 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року (у разі відсутності законодавчо затвердженої процедури банкрутства фізичних осіб)		

Рисунок 1. Ознаки безнадійної заборгованості [14].

Облік простроченої заборгованості в Україні та згідно європейських стандартів має такі принципові відмінності:

— в Україні згідно з правилами бухгалтерського обліку простроченою заборгованістю вважається сума траншу, який не був вчасно сплачений. За міжнародними стандартами для визначення фактичного обсягу проблемних кредитів необхідно враховувати всю суму кредиту, за яким відбулося прострочення платежу.

— у випадку реструктуризації проблемного кредиту, вітчизняні банки не визнають його проблемним. На нашу думку, реструктуризований кредит є проблемним, так як банк не отримував платежі в очікуваних строках або розмірах.

На рисунку 2 відображена частка простроченої та недіючої заборгованості в загальному обсязі кредитів у банках України.

Рисунок 2. Частка проблемної заборгованості та недіючих кредитів в кредитних портфелях банків України з 01.01.2009 р. по 01.07.2016 р. [13]

Частка проблемної заборгованості в кредитних портфелях банків України має постійну тенденцію до зростання. Далі ми дослідимо основні чинники, що впливають на даний процес.

На появу та величину проблемних кредитів банку впливають різні фактори, під якими маються на увазі умови, події, що обумовлюють повне непогашення основної суми боргу, а також умови, що призвели до прострочення сплати основного боргу та/або процентів за ним.

Рисунок 3. Класифікація факторів, що впливають на появу проблемних кредитів в кредитному портфелі банку [Розроблено автором на основі 2,5,8,9]

Розглянемо детальніше кожну групу факторів. До зовнішніх чинників відносять:

- політичне становище;
- економічну ситуацію;
- зміни в законодавстві;
- розвиток галузі [2,5,8,9].

Дані фактори є системними та характеризуються незалежністю від діяльності банків чи позичальників. Вони мають глобальний характер і не підлягають внутрішнім змінам.

До факторів, пов'язаних із діяльністю позичальника можна віднести всі об'єктивні та суб'єктивні причини, що спонукають позичальника до несплати заборгованості.

До факторів стадії надання кредиту належать ризики неправильної неповної та необ'єктивної оцінки кредитоспроможності позичальника.

Фактори, що залежать від кредитної діяльності банку доцільно поділяти на операційні (пов'язані з операційною діяльністю та технічною обробкою даних, роботою комп'ютерних систем банку) та не операційні (пов'язані з неправильним формуванням чи веденням кредитних справ та моніторингом кредитів).

Зовнішні фактори є некерованими для банку, чинити вплив можливо лише на внутрішні. Одним із основних внутрішніх чинників, які впливають на появу проблемної заборгованості є кредитна політика банку. Адаптація кредитної політики вимогам ринку, економічним процесам та внутрішнім можливостям може мінімізувати ризик появи проблемних кредитів в портфелі банку.

На появу проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку впливає багато як внутрішніх так і зовнішніх факторів. Основою кредитної політики банку є вибір сегменту ринку та бажаних клієнтів.

Дослідимо вплив вибору сегменту кредитного ринку на якість кредитного портфелю банку. Необхідно зазначити, що на обсяги проблемних кредитів впливає не тільки структура кредитного портфелю, але й характер поведінки банку на ринку (агресивний чи поміркований), цінова політика тощо. Регресійний аналіз дає змогу в цілому визначити залежність обсягів проблемних кредитів від структури кредитного портфелю, без урахування цінової політики та цілей кожного конкретного банку.

За допомогою регресійного аналізу визначаємо лінійне рівняння з такими змінними:

- Y – обсяги резервів під знецінення кредитів;
- x_1 – кредити, надані юридичним особам;

- x_2 – кредити, надані фізичним особам на поточні потреби;
- x_3 – іпотечні кредити фізичних осіб.

Результативний фактор Y обраний як відображення якості кожного з видів кредитів (факторів x_1 , x_2 , x_3). На основі даної залежності можна зробити висновок, які кредити можуть нести потенційну загрозу погіршення якості кредитного портфелю в цілому, та отримання статусу проблемного в подальшому.

Для проведення дослідження було обрано 20 банків України, які є представниками різних груп банків згідно класифікації НБУ. Обрані банки мають різні цілі на ринку, фокусуються на різних сегментах кредитного ринку, обирають різні підходи цінової політики. Тобто, обрані банки є відмінними один від одного за різними критеріями для підвищення точності моделі. Структура кредитних портфелів банків, що досліджуються, представлено на рисунку 4.

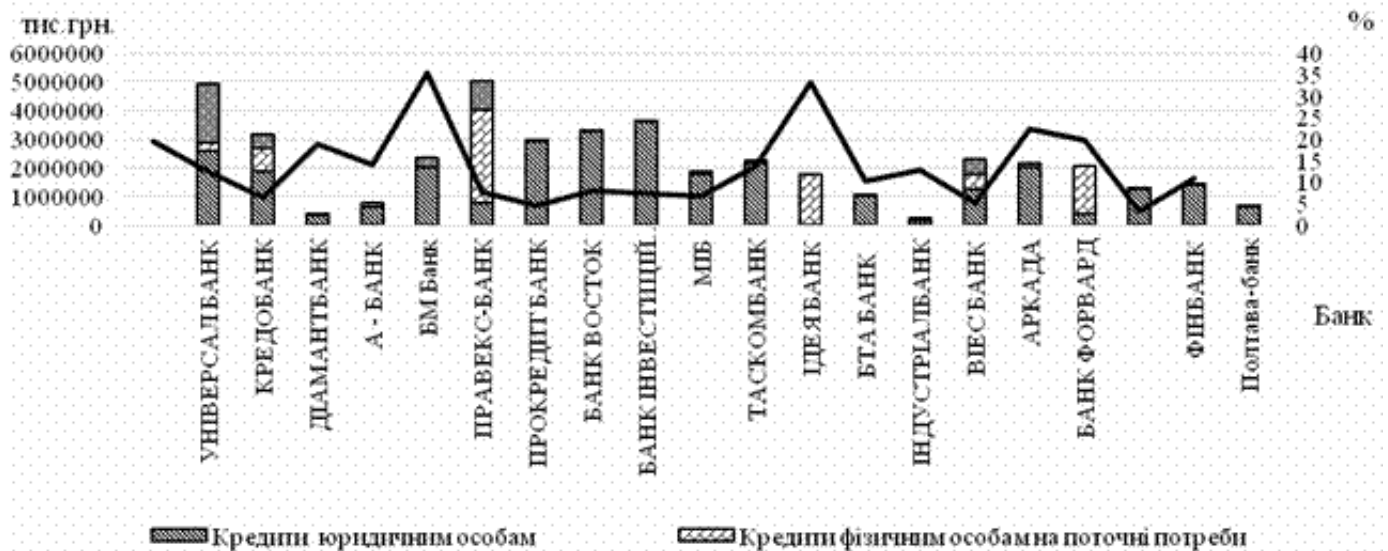

Рисунок 4. Структура кредитних портфелів банків України, які використані для дослідження, станом на 01.01.2016 р. [13]

В результаті побудови регресійної моделі залежності обсягів резервів під знецінення кредитів банків від видів кредитування отримуємо таке рівняння:

$$Y = 11,31 + 0,06X_1 + 0,11X_2 + 0,15X_3 \quad (1)$$

Дані результати свідчать, що серед обраних видів кредитування найбільші обсяги резервування під знецінення іпотечних кредитів, найменші – під знецінення кредитів юридичних осіб:

- на 1 грн. вкладень в кредитування юридичних осіб банки формують 1 коп. резервів під знецінення кредитів;
- на 1 грн. вкладень в споживче кредитування фізичних осіб банки формують 11 коп. резервів під знецінення кредитів;
- на 1 грн. вкладень в іпотечне кредитування фізичних осіб банки формують 15 коп. резервів під знецінення кредитів.

Таким чином, проблемний кредит несе негативні ризики для стабільності банку. Поняття «проблемний кредит» не є тотожним з поняттями «безнадійна заборгованість», «недіючий кредит» та «недіючий актив». На нашу думку, проблемним кредитом доцільно вважати кредит, за яким порушено графік погашення платежів або є сумніви, щодо вчасних розрахунків по своїм зобов'язанням з боку позичальника. Вчасна та ефективна робота банку з проблемним кредитом мінімізує ризик переходу такої заборгованості в безнадійну.

За період дослідження обсяги проблемної заборгованості в кредитних портфелях банків України зростають. Виділяються як зовнішні так і внутрішні фактори появи проблемної заборгованості. Одним із факторів, що впливають на обсяги проблемних кредитів є кредитна політика банку. Дослідження виявило, що вибір сегменту кредитного ринку, на якому фокусується банк може здійснювати вплив на обсяги проблемної заборгованості. Регресійний аналіз дає підстави стверджувати, що за умов нехтування всіма іншими можливими факторами впливу окрім фокусування на тому чи іншому сегменті, кредитування юридичних осіб несе в собі менші ризики порівняно з кредитуванням фізичних осіб.

Література.

1. Базельський комітет з банківського нагляду [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>

2. Владичин, У. В. Банківське кредитування [Текст] : навчальний посібник / У. В. Владичин – К.: Атіка, 2008. – 428 с

3. Власенко, М.О. Моделирование уровня проблемных банковских кредитов в странах СНГ и Балтии [Текст] / М. Власенко // Банковский вестник – 2012. – №5.
4. Вовк, В.Я. Кредитування і контроль [Текст] : навч. посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – Київ: Знання, 2008. – 463 с.
5. Дмитренко, М.Г. Кредитування і контроль [Текст] підручник/ М.Г. Дмитренко, В.С. Потляток. – К.: КОНДОР, 2005. – 296 с.
6. Єпіфанов, А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навч. посібн./ А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, Н. Г. Маслак, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
7. Карасьова, З.М. Управління проблемними кредитами банку [Текст] / З.М.Карасьова, О.М.Михайленко // Наука й економіка.- 2010.- № 3.- С.36-40.
8. Карпенко, О.В. Сутність та фактори появи проблемних кредитів банків України [Текст]/ О.В. Карпенко, О.А. Криклій/ Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ – 2013 – № 5. – С. 80-89
9. Колодізев О.М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері [Текст] / О.М. Колодізев, І.М. Чмутова, І.О. Губарева.- Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004.- 408 с
10. Крухмаль О. В. Регулювання проблемних кредитів в банках України: теоретичні та методичні аспекти [Текст]/ О.В. Крухмаль/ Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова- 2013. - №2. -С. 100-107
11. Кузнецов, С. В. Судная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты ее урегулирования [Текст]: / С. В. Кузнецов. - К., 2007
12. Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.imf.org/external/index.htm>
13. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
14. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Примостка, Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : підручник / Л. О. Примостка – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
16. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [Електронний ресурс]: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. №23. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page>
17. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс]: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. №351. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
18. Сисоєва Л.Ю., Белова І.В. Ризики передачі проблемних кредитів банками України [Текст] / Л.Ю. Сисоєва, І.В.Белова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2012. – Випуск 35. - С. 51-57.
19. Шустова, Е.П. «Проблемный кредит»: терминологическое содержание, критерии определения и факторы возникновения [Текст] / Е.П.Шустова // Вестник Алтайской академии экономики и права. - 2010. - №4. -С. 21-32

References.

1. The official site of Committee on Banking Supervision of the Bank for international Settlements (2016), “Bank lending and loan quality”, available at: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm> (Accessed 11 November 2016).
2. Vladichin, W.V. (2008), Bankivske kredituvannya [Bank lending], Atika, Kyiv, Ukraine.
3. Vlasenko, M.O. (2012), “Modeling the level of problematic bank loans in the Baltic countries”, Bankovskiy vesnik, vol. 1, pp. 41–45.
4. Vovk V.Y. (2008), Kredituvannya i control [Loans and control], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Dimitrenko, M.G. (2005), Kredituvannya i control [Loans and control], Condor, Kyiv, Ukraine.
6. Epifanov, A.O., Salo I.V., Maslak N.G. and Krikliyi O.A. (2007), Operatsii komertsyynih bankiv [Operations of commercial banks], Universitetska book, Sumy, Ukraine.
7. Karasova, Z.M. and Mihaylenko O.M. (2010), “Upravlinnya problemnimi kreditami banku ”, Nauka i ekonomika, vol. 3, pp. 36-40.
8. Karpenko, O.V. and Krikliyi O.A. (2013), “Sutnist ta faktori poyavi problemnikh kreditiv bankiv Ukraini”, Molodizhnyi naukoviy visnik UABS NBU, vol. 5, pp. 80-89.
9. Kolodizev O. M (2004), Finansoviy management in banks: kontseptualni zasadu, metodologiya pruniattia rishen v bankivskiy sferi [Financial management in banks], INZHEK, Kharkiv, Ukraine.
10. Krukhamal, O.V. and Mechnikova I.I. (2013), Reguluyuvannya problemnikh kreditiv bankiv Ukraini”, Visnik ONY, vol. 2, pp. 100-107.
11. Kuznetsov, S.V (2007), Ssudnaya zadolzhennost kreditnykh organizatsiy: problemy i instrumenty ee uregulirovaniya [Loan owed to credit institutions], Znannia, Kyiv, Ukraine.
12. The official site of The International Monetary Fund (2016), “Bank lending and loan quality”, available at: www.imf.org/external/index.htm (Accessed 11 November 2016).
13. The official site of National Bank of Ukraine (2016), “Bank lending and loan quality”, available at: www.bank.gov.ua (Accessed 11 November 2016).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 16 November 2016).

15. Prymostka, LO (2004), Finansoviy menedzhment u banku [Financial management in the bank], KNEU, Kyiv, Ukraine.

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On procedure of formation and use of reserves banks Ukraine for possible losses on active banking operations", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page> (Accessed 16 November 2016).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine " On the definition of banks in Ukraine credit risk from active banking operations", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page> (Accessed 16 November 2016).

18. Sysoieva, L.Y. and Belova, I.V. (2012), "Riziki peredachi problemnikh kreditiv bankiv Ukraini", Zbirnik naukovukh pratz YABS, vol. 35, pp. 51-57.

19. Shustova, E.P (2010), "Problemnyy kredit: terminologicheskoe sodержanie, kriterii opredeleniya i faktory vzniknoveniya", Vestnik Altayskoy akademii ekonomiki i prava, vol. 4, pp. 21-32.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2017 р.

Вропу

ТОВ "ДКС Центр"